

Etnografisch geld, alleen ver weg en lang geleden?

Een aantal van de in dit artikel genoemde betaalmiddelen zijn statussymbolen of bedoeld voor bijzondere transacties, zoals het afkopen van tribale oorlogen, misdaden of als bruidsgeld. Het lijkt erop dat dit alleen aan de orde is in gebieden ver weg – in ieder geval buiten Europa – en lang geleden.

In Friesland

Ook in Nederland kenden wij symbolisch geld. Neem het knottekistje uit Friesland. Het was in Friesland in de 17e eeuw een goed gebruik dat wanneer een jongeman wilde huwen, hij een knottedoek of (in de betere kringen) een knottekistje gevuld met enkele gouden munten aan de

jongedame van zijn keuze aanbood. De benaming knottekistje (Fries) komt van het Engelse ‘knot’ of ‘knoop’. Nam het meisje de doek of het kistje aan dan was het antwoord ‘ja’, bij een ‘nee’ gaf ze de doek en de munten terug. Vóór de 17e eeuw ontving de vader van de bruid een gift in de vorm van vee of land. Wetswijzigingen hebben geleid tot het gebruik van een symbolische bruidsschat in de vorm van het knottekistje.

Bijzondere geldvormen, bijzondere gebruiken en gewoonten zijn dus niet alleen van ver weg en van lang geleden. Ook in de westerse wereld kwamen zij voor en in sommige landen zijn de symbolische geldvormen nog steeds in gebruik.

fam.van.dijk.de.groot@ziggo.nl

Met een zilveren knottekistje deed in de 17e eeuw een Friese jongeman een huwelijksaanzoek.

Eigen collectie, 17e eeuw, Friesland, 7,5 x 5 cm, 6 cm hoog.

Herkomst: collectie Koningin Juliana, Sotheby's Amsterdam 17 maart 2011.

Bronnen

- Deeken, R. (1912). *Die Karolinen*. Nach eigene Reisebeobachtungen, ältere Monographien und den neuesten amtlichen Berichten. Berlin: Wilhelm Süsserott
- Dijk, R. van. (2016). *Women, Pigs and shells, Lost Forms of Money, Oceania, Asia and Africa*. Verdwenen-betaalmiddelen@gmail.com
- Dijk, R. van. (2017) *Women, Pigs and shells, Lost Forms of Money, Oceania, America and Europe, Offering Money and Grave gifts*. Verdwenenbetaalmiddelen@gmail.com
- Einzig, P. (1949). *Primitive money in its Ethnological, Historical and Economic aspects*. London: Eyre and Spottiswoode
- Furnes, W.H. (1910). *The island of stone Money, Yap of the Carolines*. Philadelphia: J.B. Lippincott Company

- Holland, B & Fleetman, D & YVB Archives. (2019). *Yap State, a Visitor's Handbook*. Yap: Yap Visitor's Bureau (YVB)
- Lautz, T. (1992). Federgeld und Muschelketten, Traditionelle Zahlungsmittel aus Melanesien. In: *Das Fenster in der Halle der Kreissparkasse Köln*, vol. 142. Köln: Geldgeschichtliches Museum Kreissparkasse Köln
- Lautz, T. (1999). Steinreich in der Südsee, Traditionelle Zahlungsmittel in Mikronesien. In: *Das Fenster in der Halle der Kreissparkasse Köln*, vol. 142. Köln: Geldgeschichtliches Museum Kreissparkasse Köln
- Müller-Wismar, W. (1917). Yap. In: Thilenius, G. (Hg.): *Ergebnisse der Südsee-Expedition 1908-1910*, Ethnographie, B. Mikronesien, Bd. 2. Hamburg: L. Friederichsen & Co.
- Opitz, C.J. (2000). *An Ethnographic Study of Traditional Money*. Ocala, Florida: First Impressions Printing Inc.

De kracht van ijzer

Ijzer speelt een rol bij leven en dood en is altijd verbonden geweest met de magie van de schepping.

l'homme fer,
ijzer, h 41 cm,
Frank Eerhart
2017

Mijn belangstelling voor ijzer dateert uit mijn jeugd. Ik vond als jongetje regelmatig op straat in Den Haag en op het strand in Scheveningen roestige voorwerpen zoals spijkers, bouten en moeren die ik mee naar huis nam. Dagelijks liep ik op weg naar de lagere school langs een smederij, waar ik gefascineerd toekeek hoe de smid met zijn hamer op een roodgloeiende ijzeren staaf beukte om er de gewenste vorm in te krijgen, meestal een hoefijzer. Wellicht zit de ijzerinteresse in mijn DNA. Feit is dat mijn initialen FE zijn, de scheikundige aanduiding voor het element ijzer.

Etymologisch wordt verondersteld dat ijzer is afgeleid van het Proto-Indo-Europees *ésh₂r*, wat bloed betekent. Rode aarde verwijst naar grond die rijk is aan ijzeroxide. De mens heeft ijzer nodig, het is het medicijn tegen bloedarmoede. Ijzeren gesmede objecten spelen een rol bij leven en dood: ze zijn onmisbaar bij het ontginnen, bij de jacht en in de strijd. Met het verzamelen van etnografische ijzeren objecten ben ik halverwege de jaren 80 begonnen. Ik kocht eerder Afrikaanse beelden en maskers, maar gesmede voorwerpen bleven een grotere aantrekkingskracht houden. Het verbaasde me toen al dat er relatief weinig verzamelaars van ijzeren objecten en plastieken waren. Er waren er wel veel meer voor fraai gesmede wapens en voor bronzen voorwerpen en beeldjes. Dat is nog altijd zo en een echte verklaring heb ik er niet voor. Niet fraai genoeg, nauwelijks interessante provenance? Op serieuze etnografica veilingen worden zelden ijzeren objecten aangeboden en

Le Réve (Le Baiser), h 65 cm,
Julio González 1934